

ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՇԷՆ ՄԱՐԴԿԱՆ

S. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ

(Շարադար/ան, իսկ Գ. հաս. էջ 274.)

Տ. Յովհաննէս վեցամեայ Փարիզ կեցած ժամանակը ամեն օր մեծ պատուով Երեւելի ակումբներ, պալատներ ու պարահանդեսներ նրախրուելով, մայիսի 11ին իւր հարազատ Գ. Գաբրիէլ վարդապետին հետ մեկնեցաւ, եւ ինչպէս ի Փարիզ՝ նոյնպէս նաեւ անկեց մինչեւ ի Պոլիս հասած ժամանակը անցած քաղաքներու համազգեաց եւ օտարաց սիրտը իւր հիասքանչ հանճարովն ու մարդասեր բնութեամբը մեծ սեր ու մեծարանք ազդելով հասաւ ի Կոստանդնուպոլիս, ուր անամբէր տեղմամբ Երկոցուն մեծանուն հարազատաց գալստեանը կապակեր բոլոր Հայոց ժողովուրդը : Ազգին ըրած հիւրընկալութիւնը արժանաւոր ու համեմատ եղեւ թէ այն Երկու մեծահանճար ու ազգապատիւ անձանց արժանեացը, եւ թէ ազգերնուս վրանին ունեցած Երախտագիտութեանը, մեծարանաց եւ սիրոյն :

Կոստանդնուպոլիս տասուերկու օրուան ջափկենալէն յետոյ դարձան ի Բէյքէ. եւ նոն Տ. Յովհաննէս, իւր արուեստանոցին մեջ մեծ ու իրեն անուանն արժանի պատկեր մը նկարելու ձեռք զարկաւ. եւ այն ժամանակն է որ յսեր Է Փարիզու արուեստահանդիսին մեջ բողած պատկերներուն Լեգէոնի պատուոյ նշանակաւ պատկուիլը, եւ իրեն տետաբեր՝ նա ինքն մեծանուն եւ քաջայայտ Մարաշախտն Փէլիսիէ. եւ այն որպիսի մտերիմ սիրով եւ աննախանձ բերկրութեամբ ուրախակից կըլլայ մեր պատկազարդ հայրենակցին :

« Իմ սիրելի ձեռագետս.

« Զեր տեսնակարացը զետեղմանը վրայ ընդհանրապէս
« զո՞ն եղայ, առիւր ունեցայ ճաշակի տեր եղող անձինք նոն
« տանելու, ու ձեր նկարելու եղանակը շատ հաճելի եղաւ.
« ամենուն : Այս բանս ինձի շատ մեծ ուրախութիւն պատ-
« ճառեց, եւս առատել՝ ձեզի եղած ազնուաշնորհ վարձա-
« տրութիւնը. եւ որովհետեւ վերջին նիստին ներկայ էի՝
« ցնծութեամբ ձեր յաղթանակին ալ ներկայ գտնուեցայ,
« եւ ուրիշներուն հետ մեկտեղ զձեզ ծափահարելու եւ շատ
« ուժով ծափահարելու արտօն ունեցայ : »

Մարաշախտ Փէլիսիէ.

Այս պատուագիր բուրդը հրատարակելէն յառաջ հարկ էր վսեմախալ Մարաշախտին հաճութիւնն ընդունել. խնդրութեամբ կատեւեր որ սիրով տուաւ նա զայն, եւ ճամբորդութեան մեջ գտնուելովը այսպէս կրբէր մեզ ձեռամբ իւր համարդ Տիւփայ զնդապէ-

M. JEAN AIVAZOVSKY.

(Suite, voir t. III, p. 274.)

Après avoir, pendant les six mois de son séjour à Paris, été demandé et reçu avec les plus grands honneurs dans différents cercles, hôtels ou palais, et invité à des soirées nombreuses, le 11 mai, M. Aïvazovsky quitta la capitale de la France, accompagné de son frère, le très-honorable Archimandrite Gabriel Aïvazovsky. Comme à Paris, partout sur son passage, par son rare talent et sa grande bonté, il s'est attiré l'affection et l'estime de tous ses nationaux et des étrangers. Il est arrivé ainsi jusqu'à Constantinople, où tout le peuple arménien attendait avec impatience l'arrivée des deux illustres frères. L'accueil de la nation a été en rapport avec le mérite de ces deux hommes célèbres et dignes en tout point de la haute estime et de l'amour que la nation leur témoigne.

Après avoir passé une dizaine de jours à Constantinople, ils sont partis pour Théodosie. Arrivé dans cette ville M. J. Aïvazovsky s'est mis à peindre un grand tableau digne de son nom; c'est pendant qu'il se livrait à ce travail qu'il apprit que ses tableaux lui avaient valu la décoration de la Légion-d'honneur, à l'exposition de 1855. La personne qui lui fit part de cette bonne nouvelle était l'illustre maréchal Pélissier, qui félicitait dans les termes les plus flatteurs notre compatriote, notre illustre lauréat.

Mon cher maître,

« J'ai été généralement satisfait de l'emplacement assigné à
« vos tableaux, j'ai eu l'occasion d'y conduire des hommes de
« goût, et votre façon de faire a été bien appréciée. J'en ai été
« fort heureux, je l'ai été surtout de la noble récompense qui
« vous a été accordée; et comme j'étais à la séance de clôture,
« j'ai assisté avec joie à votre triomphe, et comme les autres
« j'ai eu le plaisir de vous applaudir et bien fort..... »

Maréchal PÉLISSIER.

Pour publier cette lettre d'éloges, il nous fallait le consentement de S. E. le maréchal; nous sommes heureux de faire savoir qu'il nous l'a accordée avec joie. Absent de Paris, lorsque nous lui en fîmes la demande, il daigna nous répondre par l'entremise de son aide-

տին, կերպով մըջ վերստին հաստատելով առաջին տուած գովեստներն ու իմեր ճարտարին հանձարոյն վրայ ունեցած մեծ համարումը :

Տեարք,

Բարձրապատիւ Մարաշխտը ինձ կյանձնէ ձեզի ծանուցանելու՝ որ ինքն ամենայոժար սրտով կհաւանի որ հրատարակէք այն բուդըր՝ զոր ինքը Տ. Ալվազովսքիին գրեց, այն ճարտարութեամբ նկարչին զեղարուեստից վերջին հանդիսարանին մէջ ունեցած յաջողութիւնն առիթ առնելով : Բարձրապատիւ Մարաշխտը շատ ուրախ է որ այս ալ դարձեալ առիթ մըն է Տ. Ալվազովսքիին վրայ ունեցած իւր առանձին ու մեծ համարմունքը նորէն վկայելու :

Ընդունեցէք, Տեարք, մեծարանացս հաւաստիքը :

Գնդապետ համնարգ Ե. ՏԻՎԱԼ.

de-camp, M. le chef d'escadron Duval, et nous confirmer de nouveau les éloges et les témoignages d'estime décernés au génie de notre grand artiste.

Messieurs,

S. E. M. le maréchal duc de Malakoff étant absent de Paris, j'ai eu l'honneur de lui donner connaissance de la lettre que vous lui avez adressée le 12 de ce mois.

S. E. me charge de vous faire connaître qu'elle consent de grand cœur à ce que vous donniez publicité à la lettre qu'il a écrite à M. Aivazovsky, à l'occasion du succès que ce peintre distingué a obtenu à la dernière exposition des Beaux-Arts; S. E. est heureuse de pouvoir renouveler en cette occasion à M. Aivazovsky le témoignage de son estime toute particulière.

Recevez, Messieurs, l'assurance de mes sentiments distingués.

Le Chef-d'escadron Aide de-camp, E. DUVAL.

Մրմունց ի Հոռոցո, նկար Տ. Ալվազովսքայ. — Café turc à Rhodes, d'après M. Aivazovsky

Իւր Փարիզու մէջ նկարած 50 պատկերաց մեջէն Էօրնը արուեստանադիսին բողոք, իսկ մեկրանին Էսս իւր մտերիմ բարեկամացը յիշատակ ձգեց. մնացածները վաճառեցան բարձր գնով, Էս հիմա Փարիզու պալատներուն անգին զարդերէն կհամարուին :

Յայտ իսկ է որ այսչափ զօրաւոր հանձարի մը առջեւ ու այսպիսի հոյակապ երկասիրութեանց դիմաց՝ պետք էր որ Էս իցէ կուսակցութիւն կամ հախանձ խոնարհէին ու խոստովանէին քէ Հայկազն նկարիչը արուեստանադիսին ոչ միայն զարդն էր, հապա նաեւ տեսչանկարաց վեհագոյն նկարիչը : Ինչ

Des trente tableaux que M. Aivazovsky a peints à Paris, sept sont restés à l'exposition; il a fait cadeau de quelques-uns à ses intimes amis; le reste a été vendu à des prix très-élevés et fait aujourd'hui le précieux ornement des principaux hôtels de la capitale.

En présence d'un aussi grand génie et d'œuvres aussi éminentes, toute rivalité de nation, toute jalousie devait disparaître, et chacun se vit forcé d'avouer que le peintre arménien était non-seulement l'ornement de l'exposition, mais aussi le plus illustre des peintres paysagistes. Quelle joie pour un Arménien de voir les

մեծ ուրախութիւն էր Հայկազնոյ մը՝ տեսնել որ բազմախոռոն հանդիսականը գունդագունդ ժողոված կեցեր իւր համազգի եղբօրը ջնաշխարհիկ հանճարոյն վրայ կնիւման. մեկը այս կցուցընէ, մեկը այն դիտել կուտայ, մեկը գունդ ճշմարտութիւնը կգովէ, մեկաւր լուսոյ էւ ստուերի ամենամարտար խառնուրդին ու խաղերուն վրայ կարանջանայ. մեկը կգարմանայ այն վառվռուն երեսակայութեանը, մեկաւր կգմայլի լուսնկային ճգած ոգեգուարն ու գեղատխուր լուսոյն վրայ, ուրիշ մը դիմացի ալեկոծութենէն կսարսափի ու կարծես քէ ալեաց անգին շառաւմունքը կլսէ ու կխոռովի, էւ ուրիշ մ'ալ առտուան արեւը կտեսնէ ու վրան անուշ զգացմունքներ կուգան, ու սիրտը զովութիւն մը կզգայ. անդին ալ տեսնես խիստ շատեր՝ ապշած ու անբարբառ. կմնան, կկենան կնային ու կնային, ինչպէս որ բնութեան նրաշալի տեսարանի մը դիմաց մեր ոգին յապուշ հարեալ կկենայ, ու այնչափ խոռն էն իւր զգացմունքները՝ որ կարծես անզգայութեան մէջ կիյնայ :

Այն ուրախութեանն, ու համազգույ մը փառքը տեսնելով մարդուս զգացած սրտի այն անպատում հրքանանաց, մխիթարութեան ու պարծանաց խառնուրդը՝ զգացինք էւ մեր ընդ այնոցիկ եղբարց որ հոս կգտնուէին նոյն ժամանակը. ու սրտերին ստեպ ստեպ կհզուէր խորան արուեստահանդիսին, ու իբրեւ քէ իրարու ժամայիր եղած ըլլային՝ հոն իրարու կհանդիպէին, ու սրտերին ազգային փառք ընդարձակած իրարու ձեռք կսխմէին, հանդիսատեսաց խոռն բազմութիւնը ժպտելով մը իրարու կցուցընէին :

Բայց որպէսզի մեր հեռաւոր եղբարցն ալ ճաշակմը տամք ոչ միայն այս նկարաց մեր վրայ ըրած՝ այլ էւ օտարաց վրայ ըրած մեծ տպաւորութեանը էւ անոնց տուած զովեստից, հոս այն բազմախոռոն գրուածոց կարճերէն դենք, որոցմէ կրնայ մակաբերուիլ նաեւ աւելի ճոխ ու մանրամասն գրողներուն զովեստերը, էւ որոց համը ընթերցողն այն ատեն միայն կրնայ առնուլ, երբ աչքով ալ մեզի պէս տեսած ըլլայ այն նկարները :

Պրիւքսէի Հ/ուս անուն լրագիրը Տ. Այվազովսքիին Փարիզ հասնիլը բոլոր Եւրոպայի խմացընելով կզրէր :

Ռուսաստանցի շատ նշանաւոր պատկերահան մը, Տ. Այվազովսքի, այս օրերս Փարիզ կգտնուի, ուր որ իւր նկարները 1842էն իվեր շատ յարգ ունեցան արուեստէ հասկցողներուն առջեւ : Այս նկարիչը փերթուրկի գեղարուեստից ճանապարհին աշակերտն է, ուսկից պատուոյ մետալով դուրս ելաւ, ու ճեմարանին ծախքովը Խալիւս դրիւտեցաւ որ իւր ուսմունքը լրացընէ ու հանճարը կատարելագործէ :

Տ. Այվազովսքի որ քառասուն տարեան կայ ջկալ՝ բոլոր մեր դարուս դիտականկարչացը ճարտարագոյններէն մէկն է

visiteurs accourir en foule pour admirer le rare génie de son compatriote! celui-ci faire remarquer telle beauté; celui-là, telle autre: le coloris brillant et varié ou le jeu surprenant de la lumière et de l'ombre! L'un ne peut comprendre qu'il existe une imagination aussi vive, l'autre est ravi par les reflets mélancoliques et gais à la fois du clair de lune; un autre frémit à la vue de la tempête; il croit entendre le mugissement des vagues et se trouble. Plus loin, tel autre est arrêté devant ce lever de soleil, son cœur est pénétré de doux sentiments; il se sent rafraîchi par ce spectacle; plusieurs, ébahis et sans voix, regardent et regardent encore. Ainsi en présence des grandes scènes de la nature, notre âme est émerveillée; des pensées nombreuses et diverses l'absorbent au point qu'on la dirait devenue tout à coup insensible.

Nous aussi, avec ceux de nos frères alors à Paris, nous avons ressenti cette joie ineffable, ce transport de consolation mêlée d'orgueil qui remplit le cœur devant la gloire d'un compatriote; nos âmes à tous, se dirigeant sans cesse vers les salons de l'exposition, semblaient s'y être donné mutuellement rendez-vous: là nous nous rencontrions, et gonflés, d'orgueil par la gloire nationale, nous nous serrions la main en nous montrant les uns aux autres, avec un joyeux sourire, la multitude des visiteurs.

Mais pour donner une faible idée de l'impression produite par ces tableaux magnifiques non-seulement sur nous, mais aussi sur les étrangers, et des éloges qu'ils ont valu à M. Aïvazovsky, insérons ici quelques-unes des appréciations les plus courtes publiées en si grand nombre à ce sujet. Par celles-là on pourra juger de l'admiration exprimée dans les articles plus détaillés et que le lecteur ne pourrait goûter sans avoir les tableaux sous les yeux.

Le journal *le Nord*, de Bruxelles, annonçait en ces termes l'arrivée en Europe de M. Jean Aïvazovsky:

Un peintre russe fort distingué, M. Aïvazovsky, est en ce moment à Paris, où ses productions furent appréciées des connaisseurs dès 1842. C'est un élève de l'Académie des beaux-arts de Saint-Petersbourg, d'où il sortit avec la médaille d'honneur; il fut ensuite envoyé, aux frais de l'Académie, en Italie, pour compléter ses études et perfectionner son talent.

M. Aïvazovsky, aujourd'hui âgé de quarante ans à peine, et de venu l'un des meilleurs paysagistes de notre temps, EST peut-être

և գուցե ամենն անելի բազմաթիւ պատկեր նկարողը. վասնզի իւր գործերուն թիւը 700էն անելի պատահ. կրկայ :

Ո՞չ ապաքէն Տ. Ալվազովսքի ալ արժանի է ծառանգելու այն մականունը՝ զոր ժէ դարուն Ղուկաս ձիօրտանոյ Խաչապիւն ընդունեցաւ, *երագան* կոչուելով : — Բայց ինքը միայն երազ ընելու չնայիր, հապա նաեւ աղեկ ընելու : Իւր նկարները որ վառվռուն ու փայլփայլուն գոյն մը ունին, ճարտարանմար գիւտ մը, սքանչելի կարգաւորութիւն ու կարգէ դուրս ճշմարտութիւն մը, ամենն անելի դժուարաւ հաւնողներուն անգամ զարմանալի կերեւան : Զորս ամսուան միջոցի մէջ 14 պատկեր նկարեց, Այս պատկերները մօտերս ըլլալիք Արուեստահանդէսին պիտի դրկուին, զորս եւ անտարակոյս գաղղիացի ու օտարազգի պատկերասէրք իրարու ձեռքէն պիտի յափշտակեն : Ռուսաստան պալատ մը չկայ ուր Ալվազովսքիի պատկեր մը չտեսնուի : Քիչ ատենն նոյն բանը ամբողջ Եւրոպայի համար պիտի ըսուի :

Արուեստ ինկուստաներոյ դարու ըստած կիսամսեայ օրագրին Բ տարուան Ժ քերքին մէջ արուեստահանդիսին վրայ գրուած յօդուածին նեղիմակը այսպիսի գովեստիւք կյիշատակէր մեր Հայկազն նկարիչը :

Զեմք կրնար մեր այս երկրորդ յօդուածը լմնցունել առանց մէմք կանգ առնելու, ակնկառոյց ամբողին պէս, *նոր Ռուսիոյ դաշնալայրացը մար մենոյ Արեւուն, Հողոյի սանկիւրմանոցին, ծովուն վրայ զարկած լուսնկային դիմացը* : Նկարիչն Տ. Ալվազովսքի, կարծես քէ բնութեան բոլոր նիւանալի անդրադարձութիւնները, ու անոր երանգոցը բոլոր կենդանութիւնն ու շքեղութիւնը իւր վրձնոյն տակն է նուաճեր : Դաշտորեից կարմիր ու կապուտակային երկինքը՝ ուր որ արեւուն հրեղէն գունտը կտոյայ, ամենն անելի սքանչացեալ աչքերուն անգամ չներեր յամառ հայեցողութիւն մը ընելու :

Անկարելի է որ վրձին մը առաւելագոյն ճարտարութեամբ դաշտորեից պաղպաղափայլ ձեանը վրան զարկած լուսոյն շոգելից ու լուսնի բեկրեկեալ ճառագայից ծովուն փոսփորացեալ ալացը վրայ ըրած անդրադարձութիւնը կարենայ նկարելու : Բնութեան այսպիսի զօրաւոր ու այս աստիճանի ճշգրտատիպ ներկայացուցման մը դիմաց մարդու միտքը կապշի կմնայ :

Ինձի գալով՝ ես քանի մը բոգէ միայն կարող եղայ այս նկարապատկերներն ողողանող լոյսը նկատելու . ինչպէս նաեւ լուսաւորեալ բնութիւնը որ շուտով մը աներեւոյր կրկայ կրակի ովկիանոսի մը մէջ ընկղմելով : Բայց որչափ որ ալ այս պատկերներուն հրապոյրքն ու ակնորժը կարգէ դուրս բան մ'ալ ըլլայ, բայց հասարակութիւնն ալ ինձի պէս չկրնար երկար ատեն կենալ նկատել, վասնզի այն անկարելի երանգոց ակնախափող ներդաշնակութեանը դիմաց աչքը կյոգնի կմնայ :

Թրքակից կոչուած օրագիրը օգոստոսի 25 րօւոյն մէջ այսպէս կգրէր :

Օտարազգի ոք է Տ. Ալվազովսքի, որուն մեծամեծ շքեղափայլ նկարչական պատաստները որ անելի զօրաւոր տպաւորութիւն մը ընելու համար գունախառնութեան մասնաւոր դրութիւն ու կերպ մ'ալ ունին, ամենուն աչքն ու դիտողութիւնը իրենց կձգեն : Տ. Ալվազովսքիին վրձինը նիւնրաշ մոգութիւն մը ունի, եւ իւր նկարապատկերներէն մեկքանին այնպիսի անհաւատալի յաջողութեամբ մը նկարուած են՝ որ տեսնողին աչքը կկարեն :

Մարը մտնող արեւուն գեղարորոք երանգները, — Տորենախիտ դաշտ մը որուն վրայն անցնող հովիկը ցօղուններուն գլուխները կկրէ, — Երկրիս վրայ տարածեալ ձիւնը՝ որ պատանքի մը պէս մեռելին ձեւերը կէս մը կհանէ, — ու Գիշերուան լուսնին նշոյլքները որ կձգուին կերկնան ու կծփծփան

celui d'entre tous dont les productions sont les plus nombreuses, car son œuvre complète ne compte pas moins de 700 toiles.

Ne mériterait-il pas d'hériter du surnom que reçut au dix-septième siècle Luca Jordano, et d'être appelé, lui aussi, *Fa presto?* — Il ne se borne pas à faire vite, il fait bien. Ses tableaux, d'un chaud et brillant coloris, d'une composition pittoresque, d'une disposition excellente et d'une rare vérité, sont admirés des connaisseurs les plus difficiles. Il vient d'en faire 14 en 4 mois. Ces toiles seront envoyées à la prochaine exposition, où sans doute les amateurs français et étrangers se les disputeront. En Russie, il n'est pas un palais qui ne possède quelque-une des œuvres d'Aivazovsky : cette popularité va devenir bientôt européenne.

L'Art au dix-neuvième siècle, journal demi-mensuel, dans son dixième numéro de la seconde année, en traitant de l'exposition, s'exprime en ces termes au sujet des tableaux de notre peintre arménien.

Nous ne terminerons pas cependant ce deuxième compte-rendu sans nous arrêter, comme la foule, en face des *Steppes de la Nouvelle Russie*, du *Coucher du soleil*, et du *Café turc à l'île de Rhodes, effet de clair de lune*. Le peintre, M. Aivazovsky, semble avoir pris sous son pinceau tout le prestigieux reflet de la nature, tout l'éclat de ses vives et somptueuses couleurs. Le ciel rouge et bleuâtre des steppes où se noie le globe de feu du soleil, défie au regard le plus admiratif une contemplation trop opiniâtre.

Il est impossible de rendre plus ingénieusement la colorisation vaporeuse de la lumière du ciel sur la neige des steppes étincelants, les reflets brisés des rayons de la lune sur les flots phosphorescents de la mer; l'esprit reste confondu devant une interprétation aussi puissante et aussi fidèle!

Pour ma part, je n'ai pu regarder que quelques secondes la lumière dont ses tableaux sont inondés, et la nature illuminée qui disparaît bientôt sous l'océan de feu qui la noie. Malgré le charme extraordinaire de ces peintures, le public ne peut, lui aussi, soutenir sa contemplation, car cette contemplation se lasse, malgré elle, en face de l'éblouissante harmonie de cette couleur admirable.

Le journal *le Correspondant* écrivait dans son numéro du 25 août :

C'est encore un étranger que M. Aivazovsky, dont les toiles splendidement pittoresques qui, pour mieux atteindre à la puissance, ne reculent pas devant le système et le parti pris de la coloration, attirent et retiennent tous les regards. M. Aivazovsky a une surprenante magie de pinceau, et quelques-uns de ses tableaux sont des *trompe-l'œil* d'un incroyable bonheur d'exécution.

Je doute que jamais personne ait mieux rendu les teintes fantastiquement embrasées du soleil couchant, — les champs de blé à la cime inclinée par la brise, — la neige étendue sur le sol comme un lincol qui modèle à demi les formes d'un cadavre,

ծովուն ալեացը վրայ, չեմ գիտեր քե ռմ ոք երբեք կրցեր է Տ. Ալվազովսքին տանել լա. դուրս ցատքեցրնել :

Փարիզու. *Կայսերական Մեղու* օրագիրն այսպէս կը-
յայտենք իւր դատաստանը օգոստոսի բուռն մէջ :

Հանդիսարանին մէջ ամենեւն մեծ անուն ստացողներուն մէկն է անտարակոյ Տ. Ալվազովսքի, որ Խրիմու. Թեոդոսիա (Քեֆէ) քաղաքը ծնած է եւ. Փերրպուրկի ճեմարանին աշակերտ է : Ալվազովսքի եօրը պատկեր ունի արուեստահանդիսին մէջ. մինչեւ. ճիմա եւ երեքը միայն տեսայ, բայց այնչափն ալ բաւական է այն նկարչին եւ. իւր վրձինին ինչ բլլալը իմա-
նալու. համար : *Արեւուն մեծալու ժամանակ դաշտից տեսիլը* իրաւացնէ հրաշալիք մըն է ազդեցութեանն ու. գոյնին կողմանէ : Մշուշի մէջ ապիս անդին ցրուած հագարաւոր ոչխարներուն վրայ հագարաւոր սքանչելի վարդագոյն ցոլացմունքներ կան : Կզգաս քե այն տեղուանքը նոյն միջոցին բնութեան շքեղա-
շուք ժամ մըն է, եւ ոտու գեղացւոյն քերթողական վայրկեան մը : Անոր համար տեսնողին վրայ ալ սաստիկ տպաւորութիւն կընէ : Կարծես քե իրաւացնէ այն անունն բացաստանեայց լուսիւնը գացեր տեսեր եւ. այն պատկերին առջեւ. աղօթք ընելու. փափագ մը կուգայ վրալ ... : Իսկ *դաշտ ցորենոյ խճուրդն Ռուսիա, ինասարակ աւուր*, այնպէս սքանչելի է որ կէս օր ան-
կեց տանել լա. բացատրել անկարելի է : Կզգաս այն բնութեան ցօղուններուն մէջէն ելած ջերմութիւնը. արեւուն ճառագայր-
ները գընդ կընդհանրեն : միտքդ կուգայ մանկութեանդ օրե-
րը (եւ ռմ կայ որ այսպիսի յիշատակութիւններ չունենայ) եր-
բոր եղիպատացորեններու. կամ ցորեններու, կամ ձիւրենիներու. մէջէն քաղելու. ատենդ ինչպէս որ կըսէ Տանք, *այն պզտի ձաժ-
քաներէն անցնէիր որ փուշերու խորձերով գոցուած են* :

Նխարչական Շեկնարան մակագրուած ամսաթերթը այս Տաճկի սրճանոցին պատկերը հրատարակելով կ'ստատովանի քե Տ. Ալվազովսքեայ սքանչելի պատկե-
րին հազիւ կարող է անկատար գաղափար մը տալ :

— et les rayons de la lune qui se prolonge en tremblant sur les flois.

L'Abeille impériale donnait son jugement au public dans son numéro d'août de la même année.

Un des plus grands succès du Salon est sans contredit celui de M. Aivazovsky, né à Théodosie, en Crimée, et élève de l'Académie de Saint-Petersbourg. C'est une revanche prise avec le pinceau contre la gloire de nos armes. M. Aivazovsky a sept tableaux à l'Exposition : je n'en ai encore vu que trois, mais ils suffisent pour faire juger l'homme et sa palette. *Les Steppes au coucher du soleil* sont une véritable merveille d'effet et de couleur. Il y a sur ces myriades de moutons éparpillés çà et là dans la brume, des myriades de reflets d'un rose superbe. On sent que c'est là une heure solennelle pour la nature dans ces climats, — une minute poétique pour le paysan russe. Aussi le spectateur lui-même est-il vivement impressionné. Il lui semble avoir assisté réellement à ce grand silence des espaces sans bornes; vis-à-vis de cette toile, on a presque envie de prier... — Quant au *Champ de blé dans la Petite-Russie, au milieu du jour*, il est impossible de mieux rendre le midi; on sent en quelque sorte la chaleur qui s'échappe de ces milliers de tiges. On en voit les émanations; on est accablé sous le poids du soleil. On se rappelle malgré soi (qui n'a de ces souvenirs?) les jours de son enfance, où, à travers les maïs, les blés, les oliviers (cela dépend des latitudes), on parcourait, comme dit le Dante, « ces petits sentiers qui bordent l'Arno, et que bouche un petit fagot d'épines. »

La revue mensuelle, *le Magasin pittoresque*, en publiant la gravure du café ture, avoue qu'elle peut à peine donner une idée imparfaite de ce prodigieux tableau sorti des mains de M. Aivazovsky.

ԿԵՆՅԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆԻՔ

Վ. Ա. Ր. Դ. Ա. Պ. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

. ՈՒՂԱՍԺԱՆ. ՀԱՌԱՏՈՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ Ս. ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ

Այս կարեւոր եւ իրազմաց հետեւ քախանձեալ գրքոյկը՝ քանի մը ամիսէ իվեր տպագրուած ըլլալով, հոս հասարակութեան կաւետեմք գայն՝ հանդերձ իւր համառօտ Յառաջարանութեամբը. ծանուցանելով միանգամայն՝ որ քե Վ. Ա. Ր. Դ. Ա. Պ. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն. եւ քե Վերադարձին ՏԱՌԵԼՈՒԱՅՐ, — ինչպէս նաեւ մեր ուրիշ տպագրեալ գրքերը —, կրնան Ազգայինք ստանալ ի Պօլիս եւ ի Տաճկաստան ի Տ. Յարութիւն Մարգարեան, եւ ի Տփլիսիս եւ ի Վրաստան ի Տ. Աւետիք Էնֆիէճեանց պատ-
ւական գրավաճառներէն, կամ Մոզաւոյս մեծար-
գոյգործակալացը գրելով, եւ կամ մեզ ի Փարիզ :

« Հայկազեան Վարժարանիս աշակերտաց պի-
տոյիցն համար յօրինուած էր այս Վ. Ա. Ր. Դ. Ա. Պ. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն. որ
Թէ եւ համառօտ՝ բայց իւր մէջը կամփոփէ զամենայն
որ ինչ Բրիտանի մը համար կարեւոր եւ իրաւելի :
Սակայն բարեւեր ազգայինք շատ անգամ փափագ
ցուցած ըլլալով արժանապատիւ Գաբրիէլ Ասազ-
նորդ վարդապետին՝ որ շնորհէ զայս ի վայելիս բոլոր
մանկանց ուխտի Հայաստանեայց Նկեղեցւոյ, արդ
հաճեցաւ նա անոնց Թախանձանացը զիջանիլ :

« Մեր ալ այս կարեւոր գրքոյկը տպագրելու եւ սի-
րելի Ազգերնուս նուիրելու ժամանակ՝ բոլոր բազ-
մանքնիս այն է, որ մեր ուսումնասիրազայքը՝ կրթութիւն
ինրահանգս հաւատոյ, բարեպաշտ ազգայինք՝ հաս-
տատութիւն եւ հաստատեն զայս, եւ օտարք՝ հակա-
ռակորդն կամ Թշնամիք Սուրբ Նկեղեցւոյս Հայաս-
տանեայց՝ ճանչնան Վրաստան Թէ ինչ ճշմարիտ ճիման
վրայ է հաստատեալ մեր Ասազեալիկան Սուրբ Նկե-
ղեցին, եւ սովորին այստեւեւ իրենց ծուռ նախա-
պաշարմունքներովը չբամբասել Բրիտանի անարատ
Հարսը, որուն ԵԹէ անայլալիս սրբութեանը կուզեն